

DKAB Öğretmenliği İçin Yeni Bir Vizyon: Yeterlikler, Algılar ve Gelecek Öngörülleri

Ali Kemal Acar | 0000-0001-7011-5864 | racalamekila@hotmail.com

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

ROR ID: 00jga9g46

Öz

Çalışmanın amacı, çok boyutlu bir perspektifle ideal Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenin sahip olması gereken nitelikleri ortaya koymaktır. Bu arayışta; 21. yüzyıl becerileri, hayat boyu öğrenme ve teknolojik yetkinlikler başta olmak üzere mesleki gelişim, öğretmenlik algısı, güncel değerler dizisi ve gelecek öngörülerini kapsayan bütüncül bir bileşen temel alınmıştır. Ulusal ve uluslararası gelişmelerin öğretmenlerden beklenen nitelikleri dönemsel olarak etkileyebileceği öngörüsü, çalışmanın kuramsal zeminini şekillendirmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve veriler doküman inceleme yöntemiyle elde edilmiştir. Verilerin analizinde, araştırmanın kavramsal yapısı önceden belirlendiği için tümdengelimci bir perspektifle betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Bu analiz süreci; verilerin dökümünün yapılması, sınıflandırılması ve literatürdeki güncel yeterlik standartlarına göre yorumlanması aşamalarını kapsamaktadır. Söz konusu inceleme; DKAB öğretmeni profili, genel öğretmen nitelikleri ve güncel değerler ile gelecek projeksiyonu olmak üzere hiyerarşik bir bağ içeren üç ana kategori üzerinden yapılandırılmıştır. Bu kategorik çerçeve, literatürden elde edilen verilerle okuyucuya panoramik ama düzenli bir içerik sunulmasına olanak sağlamıştır. Her bir kategori, kendi içinde mesleki tutum, dijital okuryazarlık ve yapay zekâ gibi özgün temalarla detaylandırılmıştır. Söz konusu yaklaşım; karşılaştırma, çıkarım ve değerlendirme imkânı sağlayarak verilerin bütüncül anlaşılmasını mümkün kılmıştır. Elde edilen bulgular, çalışma içerisinde sistematik bir biçimde özetlenmiş; makale akışı da bu kategorizasyon çerçevesinde kurgulanarak bulgular akademik bir temele dayandırılmıştır. Literatürde DKAB öğretmeni niteliklerinin mevcut durum, küresel beceriler ve gelecek senaryoları bağlamında bir arada ele alınmamış olması bu çalışmanın temel hareket noktasıdır. Çok disiplinli bir bakış açısıyla ideal bir DKAB öğretmeni profili oluşturulması, çalışmanın literatürdeki özgün yerini belirlemekte ve geleceğin din eğitimcisi profiline dair çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, DKAB Öğretmeni, Öğretmen Yeterlikleri, Mesleki Tutum, Mesleki Gelişim.

Atıf Bilgisi

Acar, Ali Kemal. "DKAB Öğretmenliği İçin Yeni Bir Vizyon: Yeterlikler, Algılar ve Gelecek Öngörüler". *Düzce İlahiyat Dergisi* 9/2 (Aralık 2025), 894-923. <https://doi.org/10.61272/duid.1732432>

Geliş Tarihi	01.07.2025
Kabul Tarihi	25.12.2025
Yayın Tarihi	31.12.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlme Bu makale, 23-25 Mayıs 2025 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 4. Lisansüstü Öğretmen Çalışmaları Kongresi'nde, sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Nasıl Bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Sorusuna Cevap Aramak" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	etik.duzceilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A New Vision for Religious Culture and Moral Knowledge Teacher: Competencies, Perceptions and Future Projections

Ali Kemal Acar | 0000-0001-7011-5864 | racalamekila@hotmail.com

Dr., Ministry of National Education, General Directorate of Religious Education, Ankara,
Türkiye

ROR ID: 00jga9g46

Abstract

The aim of this study is to identify the qualities an ideal Religious Culture and Moral Education (DKAB) teacher should possess from a multidimensional perspective. This quest is based on a holistic component encompassing professional development, teacher perception, current value systems, and future projections, primarily including 21st-century skills, lifelong learning, and technological competencies. The theoretical foundation is shaped by the premise that national and international developments periodically influence the qualities expected of teachers. A qualitative research approach was adopted, and data were obtained through document analysis. Since the conceptual structure was predetermined, a descriptive analysis method with a deductive perspective was preferred for data analysis. This process includes the stages of compiling, classifying, and interpreting data according to current competency standards in the literature. The investigation is structured around three main categories with a hierarchical connection: the DKAB teacher profile, general teacher qualities, and current values and future projections. This categorical framework allows for an organized presentation of content using data obtained from the literature. Each category is detailed with unique themes such as professional attitude, digital literacy, and artificial intelligence. This approach enables a holistic understanding by providing opportunities for comparison, inference, and evaluation. The findings are systematically summarized, and the article's flow is structured within this categorization framework. The fact that DKAB teacher qualities have not been addressed together regarding current situations, global skills, and future scenarios is the fundamental starting point. Creating an ideal profile determines the study's unique place and offers inferences about future religious educators.

Keywords

Religious Education, Religious Culture and Moral Knowledge Teacher, Teacher Competencies, Professional Attitude, Professional Development.

Citation

Acar, Ali Kemal. "A New Vision for Religious Culture and Moral Knowledge Teacher: Competencies, Perceptions and Future Projections". *Düzce Divinity Journal* 9/2 (December 2025), 894-923. <https://doi.org/10.61272/duid.1732432>

Date of Submission	01.07.2025
Date of Acceptance	25.12.2025
Date of Publication	31.12.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External This article is a partially modified and developed version of the paper titled "Seeking an Answer to the Question of What Kind of Religious Culture and Moral Knowledge Teacher Should Be?", which was presented orally at the 4th Postgraduate Teacher Studies Congress held in Istanbul on May 23-25, 2025, but the full text of which was not published.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	etik.duzceilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenin sahip olması gereken nitelikler, eğitim sürecinde hem öğrencinin gelişimi hem de eğitim kalitesinin belirleyicisi olarak önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmada “Mevcut DKAB öğretmenlerinin başat özellikleri nelerdir?”, “Daha genelde bütün öğretmenler için de geçerli olan yeterlik, gelişim ve algıya ilişkin öne çıkan mesleki nitelikler hangileridir?”, “Eğitimciler açısından bugün ve yakın geleceğe ilişkin nelere dikkat etmek gerekmektedir?” sorularına cevap aranmıştır. Bu arayış, günümüz DKAB öğretmenin sahip olması gereken özellikleri belirlemeye ve ideal bir DKAB öğretmeni tasavvuru oluşturmaya yönelik bir çaba olarak tanımlanabilir. Bu amaca ulaşmak için mevcut öğretmen yeterliklerinin kapsayıcılığını da sınayacak biçimde farklı kavramlarla konu tartışılmıştır. Bu süreçte, DKAB öğretmenlerinin mevcut güçlü ve zayıf yönlerine yer verilmeyle birlikte, ideal bir profil ortaya koyabilmek adına farklı disiplinlerden gelen bileşenlerin kurgulanmasına özellikle önem verilmiştir.

Sözü edilen bu ideal profil arayışını gerekli kılan temel neden, güncel sosyo-kültürel ve teknolojik değişimlerin öğretmenlik mesleğine getirdiği yeni zorluklardır. Sosyo-kültürel değişimle birlikte öğretmenliğe ilişkin algıda farklılaşmalar söz konusudur.¹ Bu süreçte mesleği icra edenlere yönelik eleştiriler dikkat çekicidir. Diğer yandan hayat boyu öğrenme, teknolojik beceriler ve 21. yüzyıl becerileri bu dönemin öne çıkan yeterlik alanlarıdır. Bugünün değerler dizisi olarak ifade edilebilecek bireycilik, tüketim kültürü ve kentleşme gibi kavramlar da eğitim ve öğretmenlik mesleğini önemli ölçüde etkilemektedir.² Gelecek öngörülleri ise teknoloji üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda ütöpik ya da distöpik yaklaşımların varlığı dikkat çekmektedir. Gelecekte teknolojinin eğitimle olan bağının artması ve bunun öğretmen nitelikleri üzerindeki etkisi farklı senaryolarla ele alınmaktadır.³ Teknolojik gelişmelerin hayatın her alanında baskın hale gelmesi nedeniyle, öğretmene artık ihtiyaç kalmayacağı varsayımları ortaya atılmaktadır. Yapay zekâ ile birlikte, bu teknolojinin öğretmen rolünü tamamen üstlenebileceği; eğitimde tarafsızlık, bireyselleştirilmiş eğitim ve kalıcı öğrenme gibi sonuçlar doğurabileceği senaryolar gündeme gelmektedir.⁴ Öğretmenlik mesleğine dair bu çok boyutlu tartışmalar dikkate alındığında, çalışmada öğretmen nitelikleri,

¹ Serkan Ünsal, “2005 Yılı Öncesi ve Sonrası Öğretmen Öğrenci ve Veli Profillerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi”, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 5/1 (2022), 63.

² Ali Kemal Acar, “Din Eğitimini Zamanın Ruhunda Etkin Kılmak”, *Lisansüstü Öğretmen Çalışmaları Kongresi Tam Metin Kitabı*, ed. Adil Çoruk (Çanakkale: y.y., 2024), 292-293.

³ Bk. Feyzi Aşık vd., “Yapay Zekânın Eğitime Etkileri”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10/98 (2023), 2105.

⁴ Münevver Çetin - Abdussamet Aktaş, “Yapay Zeka ve Eğitimde Gelecek Senaryoları”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 18 (2021), 4258.

yaşanmış deneyimlerden gelecek senaryolarına kadar geniş bir perspektifte ele alınmıştır.

Bu kapsamda; 21. yüzyıl becerileri, hayat boyu öğrenme yaklaşımları, eğitim teknolojileri ve mesleki gelişim literatürü gibi farklı disiplinlerden yararlanılarak geniş bir tarama yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizinde, araştırmanın kavramsal yapısının önceden belirlenmiş olması nedeniyle tündengelimci bir yaklaşım olan betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Analiz süreci sistematik bir akışla gerçekleştirilmiştir; ilk aşamada literatürden hareketle kavramsal çerçeve oluşturulmuş, ikinci aşamada dokümanlar bu çerçeveye göre sınıflandırılmış, ardından baskın görüşler literatürdeki ağırlığına göre betimlenmiş ve son aşamada ideal bir öğretmen profiline dair sentezler yapılmıştır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan alanlar; DKAB öğretmeni profili, genel öğretmen özellikleri ile bugün ve yarın öğretmeni etkileyecek hususlar olmak üzere üç ana kategori altında yapılandırılmıştır. DKAB öğretmeni profili kategorisinde mesleki tutum, alan bilgisi ve algı temaları; genel özellikler kategorisinde öğretmen yeterlikleri ve mesleki gelişim; son kategoride ise bugünün hâkim değerleri ile gelecek ve teknoloji konuları ele alınmıştır. Bu sistematik çerçeve, verilerin bir bilgi yığını olarak sunulmasını engellemiş; okuyucuya panoramik ama düzenli bir içerik sunulmasına olanak sağlamıştır. Çalışmanın en önemli sınırlılığı; mevcut verilerden hareket edilse dahi, farklı kategorilerin bir araya getirilmesi ve bunlar üzerinden "idealize edilmiş" bir DKAB öğretmeni profili oluşturulmaya çalışılmasıdır.

Çalışmayı diğerlerinden ayıran özelliği; farklı disiplinlerden ortak bulgular ışığında, ideal bir DKAB öğretmenin sahip olması gereken yeterlikleri geniş bir literatür taramasıyla özet halde sunmasıdır.⁵ Literatür taraması, ağırlıklı olarak son on yıllık dönemi kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, bu kategorik yapıdaki bulgulardan hareketle oluşturulan çerçeve; öğretmen yeterlikleri, mesleki gelişim, algı ve tutum gibi alanlarda DKAB öğretmenin sahip olması gereken nitelikleri akademik bir temele dayandırmaktadır.

1. Genel Hatlarıyla DKAB Öğretmeni Profili

DKAB öğretmeni profiline ilişkin ulaşılan araştırma sonuçlarının ülke geneline tam olarak temsil ettiği veya saptanan niteliklerin ülkedeki tüm alan öğretmenlerini kapsadığı iddia edilmemektedir. Bununla birlikte, elde edilen verilerin alan

⁵ Çalışmalar için bkz. Tuncay Ceylan - Eyüp Şimşek, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Materyali Kullanım Süreçlerinde Karşılaştıkları Sorunlar", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2023), 255-287; Hamza Aktaş, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Empati Düzeyleri ile Öğretmen Özyeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişki", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 109 (2020), 47-64; Mehmet Yıldız, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/50 (2021), 209-237.

öğretmenlerinin mevcut durumuna dair önemli ipuçları sunduğu söylenebilir. Nitekim çalışmanın temel amacı, literatürdeki verilerden hareketle ideal bir DKAB öğretmeni profilini belirginleştirmek ve bu alanda kavramsal bir çerçeve inşa etmektir.

DKAB öğretmenleri ile yürütülen araştırmalarda, öğretmenlerin mesleklerini severek yerine getirdikleri tespit edilmiştir.⁶ Öğretmenliğin kutsal kabul edilmesinin, mesleğe yönelik tutumlarını olumlu etkilediği de bir başka araştırma sonucunda belirtilmektedir.⁷ Bu branş öğretmenlerine göre ideal bir din dersi öğretmeninde alan bilgisi ilk sırada yer almaktadır. Buna karşın, yöneticiler ve diğer branş öğretmenleri, kişisel ve mesleki yeterlik alanlarını öne çıkarmaktadır.⁸ Öğrenciler; ahlaki davranışlar, öğretmenlik becerisi, iletişim ve dindarlık unsurları üzerinden bir profil oluşturmaktadır.⁹ Veliler ise öğretmenlerin örnek olmalarını, doğru bilgi vermelerini ve ayrımcılıktan kaçınmalarını beklemektedir.¹⁰

Mesleğe hazırlık sürecindeki öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumlarının olumlu ve yüksek düzeyde olduğu belirlenmekte;¹¹ fakat literatürde bu tutumları hizmet içi süreçte de geliştirecek etkinliklere ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmaktadır.¹² Öğretmen adaylarının öğretmenlik yeterlik algısına yönelik yüksek puanlarına karşın,¹³ görev başındaki öğretmenlerin öz yeterliklerinin beklenen düzeyde olmadığı ifade edilmektedir.¹⁴ Öğretmenlerin içsel ve dışsal doyum

⁶ Mehmet Fatih Kayan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleklerini Etkili Olarak Yürütebilmelerinin Önündeki Engellere İlişkin Görüşleri”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/7 (2020), 126; Ahmet Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 141.

⁷ Hasan Dam, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (2021), 126.

⁸ Ahmet Akif Erbaş, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinden Beklenen Yeterlikler Üzerine Yeni Öğretmen Yetiştirme Modeli Bağlamında Bir Araştırma* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 134.

⁹ Osman Taşkın, “Gençlere Göre İdeal Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/4 (2018), 2561. Ahlak konusunda DKAB öğretmen adaylarının ve İlahiyat fakültesi öğrencilerinin olumlu durumuna ilişkin bkz. Ali Birinci, “İlahiyat Öğrencilerinin Ahlaki Kimlikleri ile Ahlaki Bütünlükleri Arasındaki İlişki, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2025), 14/27, 188; Ali Birinci, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Ahlaki Uzaklaşma Algılarının İncelenmesi”, *Çukurova Araştırmaları* (2024), 10/2, 39.

¹⁰ Emine Zehra Turan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Yeterlikleri: Veli Beklentileri”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2017), 200.

¹¹ Dam, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 128.

¹² Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, 141.

¹³ Umut Kaya, “Din Öğretmeni Adaylarının Öğretmenlik Mesleği Öz Yeterlik Algıları: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Van İlahiyat Dergisi* 7/10 (2019), 107.

¹⁴ Aktaş, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Empati Düzeyleri ile Öğretmen Özyeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişki”, 62.

ortalamalarının genel olarak yüksek olduğu görülmekle birlikte,¹⁵ özellikle sosyal statü ve çalışma koşulları gibi dışsal faktörlere bağlı tatmin düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.¹⁶ Öğrenci nazarında DKAB öğretmenlerine yönelik metaforik algı oldukça olumlu olup¹⁷, öğretmenlerin iletişim becerilerinin güçlü olduğu tespit edilmiştir.¹⁸

Literatürde öğretmenlik öncesi ve sonrası yeterlik algıları arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Bir başka çalışmada aday DKAB öğretmenlerinin alan bilgisi konusunda kendilerini oldukça yeterli gördükleri belirlenirken,¹⁹ mesleğe başladıktan sonra karşılaşılan güncel dinî meseleler gibi spesifik alanlarda öğretmenlerin yeterlik düzeylerinin, adaylık algılarına kıyasla daha düşük kaldığı saptanmıştır.²⁰ Öğretmenlerin, kişisel nitelikleri yönüyle olumlu değerlendirilseler bile; mesleki bilgi, özel alan ve genel kültür açısından kendilerini geliştirmeye ihtiyaç duydukları belirtilmektedir.²¹ Nitekim Muş ilinde görev yapan beş öğretmenle yürütülen bir çalışmada, öğrencilerin inançla ilgili sorularına verilen yanıtlar üzerinden yapılan analizde, ilgili çalışma grubundaki öğretmenlerin bu tip soruları karşılamada ve güncel alan bilgisini aktarmada bazı güçlükler yaşadıkları gözlemlenmiştir.²² Yerel bir örneklemle sınırlı olan bu tip bulgular, genel bir yetersizlik göstergesi olmaktan ziyade; bazı durumlarda öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının ve güncel dinî meselelere yönelik bilgi tazeleme gerekliliklerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

¹⁵ İrfan Sevinç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin İş Tatmini Düzeyleri”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2022), 105.

¹⁶ Şengül Akgül - Nurullah Altaş, “Din Dersi Öğretmenlerinin Eğitime İnanma Düzeyleri ile İş Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (2023), 669.

¹⁷ Davut Okçu, “İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Metaforik Algılarındaki Değişimin İncelenmesi (Batman Örneği)”, *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 50 (2020), 367.

¹⁸ Rahim Çimen, *Din Öğretiminde İletişim Temelli Algılanan Öğretmen Nitelikleri ve İ.H.L. Öğrencilerinin Okul Aidietine Etkisi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 147.

¹⁹ Yıldız, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları”, 234.

²⁰ Münir Ecer - Abdurrahman Candan, “DKAB Derslerinde Güncel Dinî Meselelerin Yeri: Öğretmen Görüşlerine Göre Bir Değerlendirme”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2023), 146-147.

²¹ Koç, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, 142.

²² Eyüp Tabara, “Ortaöğretim Kademesindeki Öğrencilerin Din Dersi Öğretmenlerine Yöneltiltikleri İnançla İlgili Sorular ve Verilen Cevapların Değerlendirilmesi”, *Genç Müttefekkirler Dergisi* 3/2 (2022), 407.

DKAB öğretmenlerinin eğitime inanma düzeyleri orta,²³ eleştirel düşünme eğilimleri²⁴ ve çokkültürlülük algıları yüksek düzeyde belirlenmiştir.²⁵ Benzer şekilde, web 2.0 araçlarına yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu;²⁶ ancak teknolojik beceriler açısından daha olumlu tutumlar geliştirmeleri gerektiği bulgulanmıştır.²⁷ Buna karşın, öğretim programının öğretmenlerce yeterince incelenmediği ve yaklaşımının tam olarak anlaşılmadığı tespit edilmiştir.²⁸ Derslerde öğrenci merkezliliğe yönelik algı öne çıkmasına karşın,²⁹ öğretmenlerin derse hazırlıklı gelmesinde yaşanan sorunların, yöntem-teknik konusuna yansıdığı ve klasik yöntemlerin sürekliliğine zemin hazırladığı belirtilmektedir.³⁰ Diğer yandan ders araç ve gereçlerinin kullanım düzeyinin de düşük olduğu üzerinde durulmaktadır.³¹ Tüm bu bulgular, DKAB öğretmenlerinin pedagojik bilgi ve uygulama becerileri ile ilgili çelişkili bir tablo ortaya koymaktadır. Kuramsal yeterlik ve farkındalık yüksekken, bunun ders içi pratiklere (öğretim programı, yöntem ve materyal kullanımı) yeterince yansımadığı anlaşılmaktadır.

2. Öğretmen Yeterlikleri

Alanda öğretmenlik yeterlikleri genel olarak mesleki, kişisel ve alan bilgisi yeterlikleri başlıklarında tartışılmaktadır. Bu çalışmada akademik kaynaklardan örnekler verilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tasnifine değinilmiştir.³² Mesleki yeterlikler; sınıf yönetimi, 21. yüzyıl becerileri, mesleki gelişim ve mesleğe yönelik tutum olarak öne çıkmaktadır. Kişisel yeterlikler bilişsel ve duyuşsal; alan bilgisi

²³ Akgül - Altaş, "Din Dersi Öğretmenlerinin Eğitime İnanma Düzeyleri ile İş Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 668.

²⁴ Zeynep Demirtaş vd., "Din Öğretimi Öğretmen Adaylarının Bilişsel Esneklik Düzeyleri ile Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi", *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (2023), 736.

²⁵ Şeref Göküş, "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülük Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2020), 120.

²⁶ Emre Yavuz - Mehmet Korkmaz, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Web 2.0 Araçlarından Yararlanma Durumları", *Erciyes Akademisi* 37/2 (2023), 725-726.

²⁷ Abdullah Şahin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin ve E-Öğrenmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10/4 (2021), 3519.

²⁸ Koç, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri", 142-143.

²⁹ Ayşegül Gün, "İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/24 (2020), 154.

³⁰ Gün, "İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri", 153.

³¹ Fatih Çınar, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri", *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi* 3/5 (2012), 33.

³² Burada MEB tarafından yayımlanan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri"nden söz edilebilir. Çalışma 2017 yılında yayımlanmıştır. Öğretimi Planlama, Düzenleme ve Değerlendirme, Din Olgusu, İnanç, İbadet, Ahlak ve Değerler, Mesleki Gelişimi Sağlama yeterlik alanlarını kapsamaktadır.

yeterlikleri ise teknolojik ve pedagojik alan bilgisi olarak ele alınmaktadır.³³ Milli Eğitim Bakanlığı'nın tasnifi ise öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri başlığında; mesleki bilgi, mesleki beceri, mesleki tutum ve değerler olarak belirlenmiştir.³⁴ Öğretmen yeterlikleri konusunda bu gibi tasnif ve alt başlıklandırmalar yapılmasına karşın, öğretmen, yönetici, veli ve öğrenci gibi farklı bakış açılarından gelen "Nasıl bir öğretmen?" sorusuna verilen cevaplarda, doğal olarak benzerlikler ve farklılaşmalar gözlemlenmektedir.

Yapılan bir araştırmada öğretmenin sahip olması gereken üç özellik; mesleki bilgi, teknoloji kullanımı ve öğrenci psikolojisinden anlama becerisi³⁵ olarak tespit edilmiştir. Bir başka araştırmada ise kendi alanında yeterli, çağın gerektirdiği donanımları haiz oluşu öne çıkarılmaktadır.³⁶ Öğretmenin sorumluluklarına ilişkin olarak katılımcılar; öğretmenin çağa ayak uydurması, yenilikleri takip etmesi, kendini sürekli geliştirmesi ve iletişim becerilerini güçlendirmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁷ Bu dönem öğrencileri de göz önünde bulundurulduğunda sınıf ve zaman yönetimi, bireysel farklılıkları dikkate alma, mesleği ve çocukları sevmeye gibi mesleki yeterliklere vurgu yapılmaktadır.³⁸ Hem öğrenci hem öğretmende olması gerekenler bağlamında ise problem çözme, iş birliği, yaratıcılık ve eleştirel düşünme yeterlikleri ön plandadır.³⁹ Öğrenciler; esnek bir yaklaşım sergileme, sevgi ve saygı temelli bir sınıf ortamı, etkili iletişim ve meslek sevgisi gibi özellikleri ön plana çıkarmaktadır. Veliler ise yenilik ve değişime açıklık, etkili iletişim kurma, iş birliği yapma, mesleğini ve çocukları sevmeye ile esnek kurallar oluşturma gibi kriterleri önemsemektedirler.⁴⁰

Öğretmen adaylarına göre etkili öğretmen; öncelikli olarak kişilik özellikleri, yansıtıcı uygulama becerileri, öğretme ve öğrenme süreçlerini planlama ve yönetme yeterlikleriyle nitelenmektedir.⁴¹ Diğer yandan öğretmenlerin; kendilerini fark

³³ Ayfer Şahin vd., "Z Kuşağının Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Yeterlilikler: Bir Durum Çalışması", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/36 (2022), 1165-1166.

³⁴ MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (OYGM), "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri" (Erişim 10 Mayıs 2025).

³⁵ Serdar Özdemir vd., "Öğretmenlerin Yeterliliklerini Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 9/75 (2023), 4707.

³⁶ Özdemir vd., "Öğretmenlerin Yeterliliklerini Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi", 4707.

³⁷ Emine Yılmaz Bolat - Fatma Ataşoğlu, "Okul Yöneticileri ve Öğretmen Yeterliliklerinin İncelenmesi", *Asya Studies Akademik Sosyal Araştırmalar* 6/19 (2022), 8-9.

³⁸ Şahin vd., "Z Kuşağının Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Yeterlilikler: Bir Durum Çalışması", 1166.

³⁹ Atilla Dilekçi vd., "Türkçe Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Uygulamaları ve Yeterlikleri", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/36 (2022), 1224.

⁴⁰ Şahin vd., "Z Kuşağının Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Yeterlilikler: Bir Durum Çalışması", 1166-1167.

⁴¹ İlhan İlter, "Öğretmen Adaylarının 'İyi Öğretmen' Hakkındaki İnançları", *Başkent University Journal of Education* 9/1 (2022), 9.

oluşturan, planlı, öğretimsel hedefler koyan, akademik performansı ile ilgilenen ve eğitim alanındaki gelişmeleri takip eden bireyler olarak gördükleri anlaşılmaktadır.⁴² Farklı bir ifadeyle; öğretmenlerin, öz algı bağlamında kendilerini etkili ve ideal öğretmen olarak konumlandıkları değerlendirilmektedir.⁴³

Araştırmalarda farklı şekillerde sınıflandırılan ve tanımlanan 21. yüzyıl becerileri sürekli yenilenmekte ve genişletilmektedir.⁴⁴ Sınıflandırmalarda yaratıcılık, iş birliği, iletişim, eleştirel düşünme, teknoloji okuryazarlığı ile sosyal ve kültürel yeterlikler odakta yer almaktadır. Bu beceriler çok çeşitli bilgi ve beceriyi kapsamaktadır.⁴⁵ 21. yüzyıl becerileri kapsamında yaygın kullanılan P21 tanımlamasında temel beceriler sonrasında üçlü bir ayrım yapılmıştır. Bu ayrım; yaşam ve kariyer becerileri (esneklik ve uyum sağlama, inisiyatif alma ve kendini yönlendirme, sosyal ve kültürlerarası beceriler, üretkenlik ve hesap verebilirlik, liderlik ve sorumluluk), öğrenme ve inovasyon becerileri (yaratıcılık, iletişim, eleştirel düşünme ve iş birliği) ve bilgi, medya ve teknoloji (bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, BİT okuryazarlığı) becerileridir.⁴⁶ Daha sadeleştirilmiş şekliyle bu dönemin insanından; sorumluluk sahibi, girişimci, lider, esnek, üretken, problem çözen, yaratıcı, yenilikçi, iş birliğine açık, iletişimi güçlü, bilgi, teknoloji ve medya okuryazarı bireyler olmaları beklenmektedir.⁴⁷ Literatürde öğretmenlerin 21. yüzyıl becerilerinin -istisnaları olmakla birlikte- yüksek düzeyde olduğunu tespit eden araştırmalar bulunmaktadır.⁴⁸

Öğretmen yeterlikleri konu edildiğinde, son dönemde özellikle hayat boyu öğrenme kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. İçeriğinde birçok alt başlığa imkân veren yapısıyla şemsiye bir kavram olarak kullanılmaktadır. Sadece eğitimi değil hayatın bütününe dair bir temel iddiası olduğu, kavramın kendinde mündemiçtir. Literatürde; yeniliklere açıklık, kültürel çeşitliliğe uyum, grup çalışması, farklılığa esneklik, bilgi teknolojilerini anlama ve kullanma, gelişmeler karşısında kendini geliştirme gibi beceriler hayat boyu öğrenme ile ilişkili ele

⁴² Semra Cizreli vd., “Öğretmenlerin Etkili Öğretmen Davranışlarına Ne Ölçüde Sahip Olduklarına İlişkin Algıları”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10/93 (2023), 705.

⁴³ Muharrem Bulut vd., “Eğitim Öğretim ve Kültür Kavramları Işığında Etkili Öğretmen Davranışları”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10/96 (2023), 1382.

⁴⁴ Fatma Coşkun, “Öğretmenlik Mesleği ve 21. Yüzyıl Becerileri”, *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi* 3/1 (2022), 34.

⁴⁵ Pınar Erten, “Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri”, *Milli Eğitim Dergisi* 49/227 (2019), 37.

⁴⁶ Eray Eğmir - Cahit Erdem, “Öğretmen Adaylarının Meslek Öncesi Öğretmen Kimliklerinin Yordayıcısı Olarak 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri”, *Trakya Eğitim Dergisi* 11/2 (2021), 956.

⁴⁷ Ahmet Uyar - Barış Çiçek, “Farklı Branşlardaki Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Becerileri”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (2021), 3.

⁴⁸ Eda Yalçın İncik, “Öğretmenlerin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ve 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/2 (2020), 1108.

alınmaktadır.⁴⁹ Bu başlık altında en önemli yetkinliklerden biri; zaman, mekân, durum, toplum, eğitim ve yeteneklere uyum sağlama alışkanlığıdır.⁵⁰ Hayat boyu öğrenme yeterliğinin geliştirilmesinde başat unsurlar; öğrenmeyi öğrenme, öğrenmeye isteklilik ve teknoloji kullanımıdır.⁵¹ Yapılan araştırmalarda, öğretmenler de öğrenmenin sınırlı bir zaman dilimine değil hayatın her anına yayılan bir süreç olduğunun farkında oldukları; öğretmen adaylarının da bu beklentiyi karşıladıklarını düşündükleri tespit edilmiştir.⁵²

Teknolojik beceriler, genellikle hayat boyu öğrenme çatısı altında ele alınsa da üzerindeki artan vurgu sayesinde bu yeterlik ayrı bir başlık olarak öne çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının yarıdan daha fazlası teknolojik becerileri önemli bulmaktadır.⁵³ Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının teknolojik becerilerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir.⁵⁴ Diğer bir araştırmada, öğretmenlerin teknolojik becerilerinin ve e-öğrenmeye yönelik tutumlarının daha olumlu hâle getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁵⁵ Bu bulguyu destekler nitelikte; öğretmen adaylarının orta düzeyde teknostres yaşadıkları tespit edilmiştir.⁵⁶ Öğretmenlerin artırılmış ve sanal gerçeklik araçlarını kullanmada beklenen düzeye ulaşamadıkları görülmüştür.⁵⁷ Genel eğilim bu şekilde olmakla birlikte, bazı araştırmalarda öğretmen adaylarının teknolojik becerilerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.⁵⁸ Ayrıca öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun eğitim teknolojileri konusunda bilgi sahibi oldukları ve bu alanda kendilerini geliştirmeye

⁴⁹ Esra Soruklu - Şener Şentürk, "Öğretmen adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri İle Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi", *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 10/35 (2023), 183.

⁵⁰ Ali Çolak - Talip Öztürk, "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 6/2 (2022), 332.

⁵¹ Akın Karakuyu, "Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Yeterlilikleri ve Belirleyicileri", *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi* 14/5 (2023), 53.

⁵² Mehmet Akın vd., "Hayat Boyu Öğrenmeye Yönelik Öğretmen Görüşleri", *International Academic Social Resources Journal* 8/53 (2023), 3715; Soruklu - Şentürk, "Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri ile Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi", 182-183.

⁵³ Tahacan Karahüseyin - Hasan Hüseyin Mutlu, "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Anahtar Yetkinlikler Algısı", *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 13 (2023), 221.

⁵⁴ Nurhayat Yılmaz - Recep Çakır, "Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlıkları ile Mobil Öğrenmeye Yönelik Tutumları", *Turkish Journal of Educational Studies* 9/2 (2022), 314.

⁵⁵ Şahin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin ve E-Öğrenmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi", 3519.

⁵⁶ Mahmut Çalışkan - Ahmet Naci Çoklar, "Öğretmen Adaylarının Teknostres Düzeylerinin Belirlenmesi", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/3 (2022), 349.

⁵⁷ Yavuz - Korkmaz, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Web 2.0 Araçlarından Yararlanma Durumları", 726.

⁵⁸ Emine Merve Uslu vd., "Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlıkları ile Yaşam Boyu Öğrenme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25/1 (2023), 295.

çalıştıkları tespit edilmiştir.⁵⁹ Bu bulgular, öğretmenlerin teknolojiye karşı farkındalık ve olumlu tutum sahibi olduğunu, ancak bu olumlu algının ders içi uygulamalara ve ileri teknoloji kullanımına henüz tam olarak yansımadığını göstermektedir. Dolayısıyla, yeterlilik düzeyini artırmak için daha uygulamaya dönük hizmet içi eğitimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

3. Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi

Öğretmenlerin mesleki gelişiminde; içsel ve dışsal faktörler olmak üzere iki yönlü bir tasnif yapılabilir. Dışsal faktörler arasında hizmet içi eğitim, fiziksel donanım, yönetimin tutumu, dijital araçlar, güncel yayınlar ve değişken öğrenci profili ön plana çıkmaktadır. İçsel faktörler ise; mesleki tutku, motivasyon ve tecrübe olarak değerlendirilmektedir.⁶⁰ Öğretmenin mesleki gelişiminde kendi motivasyonu başat faktörlerden biri durumundadır.⁶¹ Motivasyonda ekonomik imkânlar da önemli bir etkidir.⁶²

Mesleki gelişimin desteklenmesinde; teknoloji kullanımı, dijital araçlara ve platformlara erişim, düzenli ve ihtiyaca göre planlanmış hizmet içi eğitim programları öne çıkmaktadır. Buna ek olarak çevrim içi eğitim kaynaklarına erişim, açık iletişim kanalları oluşturma, güncel kaynaklar sağlama, motivasyona yönelik etkinlik düzenleme, mesleki gelişimi destekleyen ödül ve teşvik sistemleri kurma gibi uygulamalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle iletişim becerilerine yönelik eğitimler, şeffaf bir yönetim anlayışı, öğretmen katılımını önemseme, etkili zaman yönetimi, değişime açık olma ve sürekli iyileştirme, destek programları, lisansüstü programların yanında bu alanda uzaktan eğitim seçeneklerinin sunulması da önem arz etmektedir.⁶³

Bu süreçte, öğretmenlerin toplumsal itibarının artırılması, iş yüklerinin azaltılması, onlardan makul düzeyde beklentiye girilmesi, okul-aile iş birliği, öğrenci velilerinin bilinçlendirilmesine yönelik eğitimler düzenlenmesi gibi faktörler de önemli rol oynamaktadır.⁶⁴ Mesleki tükenmişlik de öğretmen motivasyonu ile irtibatlıdır. İlgisiz, amaçsız ve disiplinsiz öğrenci profili, öğretmen tükenmişliğinde

⁵⁹ Yavuz - Korkmaz, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Web 2.0 Araçlarından Yararlanma Durumları”, 726.

⁶⁰ Zafer Özdemir vd., “Öğretmenlerin Mesleki Yeterliliklerini Etkileyen Unsurların Belirlenmesi”, *Ulusal Eğitim Dergisi* 3/10 (2023), 1734.

⁶¹ Tansu Erdem Kandemir - Neslin İhtiyaroğlu, “Öğretmen Güçlendirme İle Psikolojik Sermaye ve Sosyal Sermaye Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 5/9, 658.

⁶² Süheyla Demirel Yazıcı - Necati Cemaloğlu, “Türkiye’nin Öğretmen Profiline OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/3 (2022), 37.

⁶³ Özdemir vd., “Öğretmenlerin Mesleki Yeterliliklerini Etkileyen Unsurların Belirlenmesi”, 1736.

⁶⁴ Erdal Meriç - Mustafa Erdem, “Öğretmenlerde Sabır ve Tükenmişliği Etkileyen Faktörlere Yönelik Nitel Bir Çözümleme”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 21/3 (2023), 1628.

oldukça etkili görünmektedir. Velilerin aşırı korumacı davranışları da sorun alanlarından biri durumundadır.⁶⁵ Öğretmenin psikolojik dayanıklılığını arttırmaya yönelik, karşılaşılabilecek sorun ve olumsuzluklar; tükenmişliğe neden olan hususlar ve çözüm önerileri gibi konulara da eğitimlerde yer verilmesi gerekmektedir.⁶⁶

Yapılan araştırmalar, öğretmenlerin hizmet içi eğitime ilişkin gereklilik algısının yüksek olduğunu göstermektedir.⁶⁷ Hizmet içi eğitim ile öğretmenler; bilimsel, teknolojik ve kültürel alanlardaki gündemi takip ederek gelişim sağlamak istemektedirler.⁶⁸ Katıldıkları mesleki gelişim faaliyetlerinin öğretmenlik uygulamaları üzerinde oldukça olumlu etkileri olduğu öne çıkmaktadır.⁶⁹ Ancak bu eğitim faaliyetlerine ilişkin yapılan bir başka araştırmada, hizmet içi eğitimlerin zayıf yönlerinin de dikkat çektiği belirtilmektedir. Eğitimlerin bir araya gelme ve mesleki tecrübeye katkıda bulunması önemli görülmektedir. Öğretmenlerden kaynaklanan önyargı, gelişim konusundaki isteksizlik ve özellikle eğitimlerin organizasyonundaki eksiklikler temel sorun alanları olarak değerlendirilmektedir.⁷⁰ Dolayısıyla, hizmet içi eğitimlerin öğretmenlerin mesleki gelişim beklentilerini karşılayabilmesi için, içerik kadar organizasyonel yapının ve uygulama kalitesinin de ön yargıları kırarak şekilde iyileştirilmesi kritik öneme sahiptir.

4. Öğretmenliğe İlişkin Tutum, Algı ve Eleştiriler

Mesleğe ilişkin tutum konusundaki araştırmaların ağırlığı öğretmen adayları üzerinden yürütüldüğü için, bu kapsamdaki çalışmalar da dikkate alınmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının meslek seçimlerinde dışsal sebepler olarak rahat çalışma koşulları, uzun tatil imkânı, düzenli gelir, saygınlık, iş garantisi, giriş puanı ve tavsiyeler öne çıkmaktadır. Özgeci nedenler arasında hizmet etme arzusu, rol model olma isteği ve hayata dokunma motivasyonu yer almaktadır. İçsel sebepler ise hayat boyu öğrenme isteği, öğretmeyi ve iletişimi sevmek, ideal meslek algısı, örnek olma, çocukları ve okulu sevmek şeklinde sıralanabilir.⁷¹

⁶⁵ Ender Kazak - Güvenç Gündoğdu, “Öğretmen Tükenmişliğinin Nedenlerine ve Sonuçlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 24/1 (2023), 201-202.

⁶⁶ Fatma İşli, *Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ile Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişki* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 83.

⁶⁷ Emine Can Yurt - Ayşe Elitok Kesici, “Türkiye’deki Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Programları ile İlgili Görüşleri: Bir Meta Sentez Çalışması”, *Eğitimde Araştırma ve Değerlendirmeler*, ed. Onur Zahal - Kübra Dilek Tankız (Ankara: Gece Kitaplığı, 2022), 159.

⁶⁸ Neslihan Kaya, *Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bağcılar İlçesi Örneği* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 62.

⁶⁹ Yazıcı - Cemaloğlu, “Türkiye’nin Öğretmen Profilinin OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, 37.

⁷⁰ Muhammed Salihoglu - Ahmet Yayla, “Hizmet İçi Eğitimlerin Öğretmen Niteliğine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2023), 147.

⁷¹ Mehmet Yaşar Kılıç, “Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Seçme

Öğretmen adaylarının, mesleğe yükledikleri anlamdan kaynaklanan duygusal etkenlerin yanı sıra, özellikle bir an önce meslek sahibi olma isteği gibi ekonomik nedenlerle öğretmenliği tercih ettikleri saptanmıştır.⁷² Bu bakımdan garantili iş imkânı ve kısa yoldan hayata atılma olanağı, öğretmenlik mesleğinin tercihinde önemli etkenler arasında yer almaktadır.⁷³ Yapılan bir diğer araştırmaya göre öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumları oldukça yüksektir.⁷⁴ Öğretmenliğin kutsal bir meslek olarak görülmesi, bu olumlu tutumun başlıca etkenlerinden biridir.⁷⁵ Ayrıca öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu, tercih imkânı olsa yeniden öğretmenlik mesleğini seçeceğini belirtmiştir.⁷⁶

Öğretmen adaylarına göre metaforik algıda öğretmen; güneş, ılık, mum, su, kitap ve pusula gibi kavramlarla özdeşleştirilmektedir. Bu metaforlar öğretmeni, çevresini aydınlatan ve ihtiyaç duyulan bir birey olarak tanımlamaktadır.⁷⁷ Benzer biçimde anne-baba, bilgi verici, besleyici, seven, koruyan nitelikler de öne çıkarılmıştır.⁷⁸ Bir başka araştırmada ise öğretmenler için dokumacı, pusula, televizyon, güneş, orkestra şefi, arı, heykeltıraş, anne-baba, doktor gibi metaforlar kullanılmıştır.⁷⁹ Olumsuz metaforlarda ise öğretmen, ceza vermekten kaçınmayan, ayrımcılık yapan ve gereğinden fazla otoriter bir figür olarak nitelendirilmiştir.⁸⁰ Bazı araştırmalarda öğretmenin zihinsel temsili; cezalandırıcı, bilgi kaynağı ve ayrımcı yönleriyle öne çıkarken, yol gösterici, arkadaş ya da anne-baba gibi özelliklerin geri planda kaldığı görülmüştür. Bu durum, öğretmen adayının zihnindeki katı eğitim felsefesine dayalı öğretmen algısının, çağdaş pedagojik yaklaşımlarla çeliştiğini göstermektedir.⁸¹

Nedenleri, Beklentileri ve Öğretmenlik Programının Niteliğinin Artırılmasına Yönelik Görüşleri", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 56 (2022), 51.

⁷² Banu Demirbaş, "Öğretmen Adaylarının Atama Öncesi Karşılaştıkları Güçlükler: Fenomenolojik Bir Çalışma", *Trakya Eğitim Dergisi* 12/1 (2022), 322.

⁷³ Samet Kılıç - Binalı Tunç, "Neoliberal Politikaların Öğretmenliğe Yansımaları: Okul Yöneticisi ve Öğretmen Görüşlerine Dayalı Bir Değerlendirme", *Trakya Eğitim Dergisi* 12/3 (2022), 1795.

⁷⁴ Cihat Yaşaroğlu, "Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi ile Öğretmenlik Mesleği Tutumları Arasındaki İlişki", *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 5/9, 596.

⁷⁵ Dam, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 126.

⁷⁶ Kılıç, "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Seçme Nedenleri, Beklentileri ve Öğretmenlik Programının Niteliğinin Artırılmasına Yönelik Görüşleri", 54.

⁷⁷ Aysemin Duran, "Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforların İncelenmesi", *E-Uluslararası Pedagoji Dergisi* 2/1 (2022), 12.

⁷⁸ Öznur Tulunay Ateş, "Öğrencilerin Öğretmen ve Okul Metaforları", *International Journal of Contemporary Educational Studies* 2/1 (2016), 91.

⁷⁹ Erkan Kırıl, "Öğretmen Adaylarının Algılarına Göre Öğretmen Metaforları", *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 6/1 (2015), 63.

⁸⁰ Nilgün Doğan - Betül Tarhan, "Ortaokul Düzeyindeki Çocuk Kitaplarında Okul, Müdür ve Öğretmen Metaforları", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 13/48 (2022), 793.

⁸¹ Yar Ali Mete, "Zihnimizde Var Olan Öğretmen İmgesi: Bir Görsel Analiz", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/1 (2022), 447-448.

Veliler ise öğretmenliğin saygın bir iş olmadığını, yüksek sorumluluk gerektirdiğini ve öğretmenliğe yönelik olumlu görüşe sahip olduklarını belirtmektedirler.⁸²

Öğretmenliğin geçmişe kıyasla toplumsal saygınlığını yitirdiği de üzerinde durulan hususlardandır. Medyada yer alan olumsuz haberler, öğretmen niteliğine ilişkin tartışmalar, öğretmenliğin herkes tarafından yapılabileceği yönündeki algı, velilerin bakış açısı, öğretimin eğitime göre öncelenmesi, merkezi sınavların baskınlığı ve neoliberal politikalar bu değişimin başlıca nedenleri olarak görülmektedir.⁸³ Mesleğin statüsünde etkili unsurlardan biri, öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini geliştirmeleri ve mesleğin ilerlemesine katkı sunmalarıdır.⁸⁴ Bu bakımdan öğretmenlerin profesyonelliğe gereken önemi vermemeleri, mesleki gelişime yeterince zaman ayırmamaları önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir.⁸⁵ Ayrıca olumsuz tutum ve davranışların mesleğin statüsünü zedelediği de vurgulanmaktadır.⁸⁶ Bununla birlikte, toplumsal düzlemde eğitim, üniversite ve okul kavramlarının da değer kaybına uğradığı ifade edilmektedir.⁸⁷

Günümüzde her ne kadar öğrenci merkezli yaklaşım öne çıkarılsa da öğretmenlerin uygulamada geleneksel öğretmen merkezli yöntemleri tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum, tüm branşlarda ortak bir sorun alanı olarak değerlendirilmektedir.⁸⁸ Bir başka çalışmada, aday öğretmenler uygulama öğretmenlerinin yaklaşık yarısının derse hazırlıklı gelmediğini belirtmişlerdir. Bu durumun, klasik yöntemlerin kullanımını sürdürmede etkili olduğu değerlendirilmektedir.⁸⁹ DKAB öğretmenlerinin öğretim süreçlerine dair yapılan incelemelerde, öğretmenlerin ders materyali kullanımından ziyade geleneksel anlatım yöntemine daha sık başvurdukları tespit edilmiştir.⁹⁰ Bu durum, materyal geliştirme veya kullanımı konusundaki sınırlılıkları ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, mesleki gelişimi destekleyen düzenli okuma alışkanlığına sahip öğretmen

⁸² Ramazan Gül vd., “Öğretmenlik Meslek İmajının Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10 (2023), 111.

⁸³ Ünsal, “2005 Yılı Öncesi ve Sonrası Öğretmen Öğrenci ve Veli Profillerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi”, 63.

⁸⁴ Fatih Bozbayındır, “Öğretmenlik Mesleğinin Statüsünü Etkileyen Unsurların Öğretmen Görüşleri Temelinde İncelenmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/72 (2019), 2099.

⁸⁵ Taner Atmaca, “Öğretmenlerin Toplumsal Saygınlık ve İmajlarına Olumsuz Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi”, *Yaşadıkça Eğitim* 34/1 (2020), 159.

⁸⁶ Bozbayındır, “Öğretmenlik Mesleğinin Statüsünü Etkileyen Unsurların Öğretmen Görüşleri Temelinde İncelenmesi”, 2096.

⁸⁷ Zeynep Pişkin - Hanifi Parlar, “Toplumsal Statü ve Algı Açısından Öğretmenlik Mesleğinin İncelenmesi”, *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi* 4/1 (2021), 21.

⁸⁸ Mehmet Fatih Kayan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumları”, *Genç Mütefekkirler Dergisi* 4/2 (2023), 356-357.

⁸⁹ Gün, “İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri”, 153.

⁹⁰ Ceylan - Şimşek, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Materyali Kullanım Süreçlerinde Karşılaştıkları Sorunlar, 283.

sayısının düşük olması da literatürde dikkat çeken bulgular arasındadır.⁹¹ Tüm bu bulgular, öğretmenlik mesleğinde görülen teorik bilgi ile pedagojik uygulama arasındaki belirgin bir boşluğa işaret etmektedir. Bu boşluğun; mesleki gelişimdeki süreklilik eksikliği, derse hazırlık düzeyinin düşüklüğü ve yeniliklere adaptasyon isteksizliği gibi temel sorunlarla ilişkili olduğu söylenebilir.

5. Bugünün Hâkim Değerleri

Bugünün hâkim değerler dizisi, nasıl bir öğretmen sorusunu etkileyen taraflar barındırmaktadır. Tüketim kültürü, bireycilik, sosyal ilişkilerin zayıflaması, özgürlük anlayışı, sanallaşma, hızlı yaşam biçimi, teknoloji, bilgi kirliliği, kentleşme, tabiatan kopuş ve anlam arayışı günümüzün başat değerleri olarak değerlendirilebilir.⁹²

Günümüzde tüketim, insanın varlık sebebi olarak görülebilmekte ve teknolojik gelişmelerle sürekli desteklenmektedir.⁹³ Böylelikle ihtiyaçların yerini istekler almakta, harcama ile mutluluk arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır. Diğer yandan bu alışkanlık, eşyayı değersizleştirmenin ötesinde insanı nesneleştiren ve tüketime konu eden bir boyut kazanmaktadır.⁹⁴ Aile, akrabalık, komşuluk ve arkadaşlık gibi toplumsal kurumlar, teknolojik gelişmelerin bireyselleştirici yönünün etkisiyle adeta “tüketilebilir” hâle gelmektedir. Ülkemiz özelinde geçmişle karşılaştırıldığında, nüfusun büyük bir bölümünün kentlerde yaşadığı bir tablo ortaya çıkmıştır. Kent; imkânlarının yanı sıra her şeyin ticarete konu edildiği, geçim biçimlerinin değiştiği ve insan ilişkilerinin zayıfladığı bir karaktere sahiptir.⁹⁵ Ayrıca kent yaşamı, geçim kaygısı, hızlı hayat temposu, trafik, kirlilik ve yalnızlık gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Dijital dönüşüm ve teknolojik gelişmelerle birlikte sanallaşma, bireysel ve toplumsal yaşamın merkezi bir boyutunu oluşturmaya başlamıştır. Bir yönüyle sanal olan hayatın merkezinde yer almaya, gerçek hayat ise geri plana itilir duruma gelmiştir.⁹⁶ Teknolojisiz bir hayat öngörülememekte,⁹⁷ gelecek teknolojiyle bir

⁹¹ Salıhoğlu - Yayla, “Hizmet İçi Eğitimlerin Öğretmen Niteliğine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, 147.

⁹² Acar, “Din Eğitimi Zamanın Ruhunda Etkin Kılmak”, 292.

⁹³ Ali Saygılı, *Gençlerin Tüketim Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Sakarya Üniversitesi ve Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi Örneği* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 499.

⁹⁴ İhsan Çapcıoğlu, “Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile”, *Turkish Studies* 13/2 (2018), 30.

⁹⁵ Alfred Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, çev. Kamuran Şipal (Ankara: Say Yayınları, 2019), 23.

⁹⁶ Mustafa Merter, “Cep Telefonu Bağımlılığı ve Nefs Psikolojisi”, *Maneviyat Psikolojisi IV. Gençliğin Durumu ve Gelecek*, ed. Mustafa Atak (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2020), 29.

⁹⁷ Şükrü Balcı - Enes Bal, “Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (FoMO) ile Akıllı Telefon Bağımlılığı İlişkisinde Kullanım Süresinin Aracılık Rolü”, *Medeniyet ve Toplum Dergisi* 6/2 (2022), 112.

anılmaktadır. Bilgi kaynaklarının çoğalması bilgi kirliliğini beraberinde getirmektedir. Sınırsız iletişim ve bilgi kanallarının varlığı ise çeşitli olumsuzluklara kapı aralayabilmektedir. Hakların sürekli gündemde olması, kişilerde karşılanmamış bir beklenti ve alınacak bir hak olduğu algısıyla hareket etme eğilimi yaratabilmektedir. Özgürlük ise çoğu zaman sınır tanımayan bir biçimde kullanılmak istenmektedir. Özgürlüğün bu şekilde öne çıkarılmasıyla görecelik ve ölçsüzlük daha geniş bir zemin bulmaktadır. Zor hayat koşulları, bireyselleşme, yalnızlık ve sanallaşma gibi olgular, geleceğe ilişkin algının da olumsuz biçimde kurgulanmasına yol açmaktadır. İklim değişikliği, çevre kirliliği ve terör olayları gibi etkenler ise bu karamsar tabloyu daha da pekiştirmektedir. Tüm bu faktörler, öğretmenlik mesleğinin sorumluluk alanını sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaktan çıkarıp; öğrencilere bu dijital dünyada rehberlik etme, bilgi kirliliğiyle başa çıkma ve dijital etik değerleri kazandırma gibi yeni roller yüklemektedir. Dolayısıyla ideal bir öğretmenin, bu karamsar tabloyu dengeleyecek bir "anlam inşacısı" ve dijital rehber olarak konumlanması gerektiği söylenebilir.

6. Gelecek, Teknoloji ve Eğitim

Literatürde geleceğin teknolojiyle özdeşleştiği belirtilmektedir. Geleceğe ilişkin teknoloji tartışmaları ise doğrudan yapay zekâ etrafında şekillenmektedir. Yapay zekânın toplumsal eşitsizlik üretmesi ve iktidarın denetim aracı haline gelmesi gibi işlevleri, teknolojinin kültürel ve ideolojik yargılardan bağımsız olmadığını açıkça göstermektedir.⁹⁸ Nesnelerin interneti, kesintisiz veri akışı ve gözetimi beraberinde getirirken, kişisel verilerin yasa dışı erişimi, çalınma riski ve giderek derinleşen mahremiyet sorunları da kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. “Kendini ifşa etme isteği” yaratma gücü de göz önüne alındığında sosyal medya; yapay zekâ ve nesnelerin interneti gibi gelişmelerin birleşmesiyle kullanıcıyı metalaştırarak sosyal ticaretin bir parçası haline getirmektedir.⁹⁹ Nihayetinde insan istatistiksel bir veri, kod ve kategoriye dönüşmekte; sürekli gözetim altında nesneleşmektedir.¹⁰⁰ Sistem daha fazla kişinin daha fazla zamanını bu platformlarda geçirmesi üzerine kuruludur. Kullanıcının ilgi alanlarının dikkate alınması da bu mekanizmayla ilişkilidir. Diğer yandan arka plandaki algoritmalar; kültürel ürünleri, tüketim alışkanlıklarını ve bireysel tercihleri belirleyen temel unsurlar hâline gelmiştir.¹⁰¹

⁹⁸ Emin Baki Adaş - Borabay Erbay, “Yapay Zekâ Sosyolojisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 21/1 (2022), 334.

⁹⁹ Ayşenur Atıktürk, *Yeni Nesil İnsan ve Teknoloji İlişkisi Bağlamında Nesnelerin İnterneti ve Yapay Zekâ* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 176.

¹⁰⁰ Alparslan Akarca, “Dijital Gözetim Toplumu”, *Ufuk Üniversitesi II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Yapay Zekâ ve Sosyal Bilimler Tam Metinler Kitabı*, ed. Fulya Korkmaz - Hasan Ali Güçlü (Ankara: Ufuk Üniversitesi Yayınları, 2023), 48.

¹⁰¹ Ceren Bilgici, “Yapay Zekâ ve Algoritmik Kültür Bağlamında Sosyal Medya Deneyiminin Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yeni Medya Elektronik Dergi* 7/3 (2023), 232.

Perde arkasında işleyen kod parçacıkları; verileri sınıflandırıp sıralayarak dijital dünyayı yönetebilmekte ya da öneri ve tahminleri ile karar vericiler üzerinde etkili olabilmektedir.¹⁰² Tüm bilgiyi medyadan alan birey; dünyayı algoritmaların süzgecinden geçen kodlanmış, öngörülmüş, modellenmiş ve ayıklanmış bilgi kırıntıları aracılığıyla anlamlandırmaya çalışmaktadır. Öte yandan, algoritmik sistemlerin dezavantajı; kendini tekrar eden veri havuzundan bilgi edinerek, aynı çıktıları oluşturması ve böylece kullanıcıyı "algoritmik bir fanusa" hapsedmesidir. Bu durum, popüler olanı daha popüler hâle getirirken yeni keşifleri de engellemektedir. Algoritmik toplumda akıllı makineler yalnızca kas gücünü değil, zihinsel emeği de değersizleştirerek otomatlaştırma potansiyeline sahiptir. Diğer yandan bu durum, tamamen yeni bir olgu yaratmamakta; mevcut üretim ve tüketim süreçlerine entegre olarak onları dönüştürmektedir. Böylelikle, var olan hegemonik yapılar daha da pekişmektedir.¹⁰³ Farklı bir yaklaşıma göre ise teknoloji sefaleti ya da eşitlik - refahı getirebilecek potansiyele sahip bir araçtır. Ancak bu, hangi ekonomik, toplumsal ve siyasal düzende, hangi amaçlarla ve kimler tarafından kullanıldığına bağlıdır.¹⁰⁴ İyimser yaklaşımlarda ise yapay zekânın, toplumun genel refahına hizmet edecek büyük verimlilik artışları sağlayacağı varsayılmaktadır. Bu bağlamda yurttaşlık geliri gibi politikalar da tartışma konusudur.¹⁰⁵

Sanal evrenin daha fazla duyu organına hitap etmesi, gerçeğe yakın deneyimler sunması ve üç boyutlu ortam oluşturması, yakın gelecekte eğitim alanında daha fazla uygulamaya zemin hazırlayacağı şeklinde yorumlanmaktadır.¹⁰⁶ Birçok araştırma sonucunda, eğitsel robotik uygulamaların öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkiler yarattığı belirlenmiştir.¹⁰⁷ Yapay zekâ, öğrenciye ihtiyacına göre materyal ve geri bildirim sağlama, öğrenciler arası iş birliğini artırma, güçlü ve zayıf yönleri tespit etme gibi açılardan katkı sunabilmektedir. Kişiye özel programlar aracılığıyla öğrencilerin başarı oranlarında artış sağlanması mümkündür.¹⁰⁸ Yapay zekâ, eğitim süreçlerini dönüştürme ve iyileştirme potansiyeline sahip olup; kişiselleştirilmiş öğrenme ortamı, otomatik değerlendirme ve etkili geribildirim olanaklarıyla öğrenme sürecini daha verimli hâle getirebilir. Öğretmenlere ise iş

¹⁰² Bahadır Kapır, *Yapay Zekâ Eksenli Gelişen Algoritmik Toplum ve Medya* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 320.

¹⁰³ Kapır, *Yapay Zekâ Eksenli Gelişen Algoritmik Toplum ve Medya*, 332-335.

¹⁰⁴ Nazan Yeşilkaya, "Yapay Zekâya Dair Etik Sorunlar", *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2022), 959.

¹⁰⁵ Seçkin Sunal, "Yapay Zekâ, Büyük Veri ve Otomasyon: Mevcut Durum, Beklentiler ve Olanaklar", *Madde, Diyalektik ve Toplum* 5/2 (2022), 154.

¹⁰⁶ Betül Ersöz - Halil İbrahim Bülbül, "Eğitimde Yapay Zekâ, Sanal Gerçeklik ve Sanal Evren (Metaverse)", *Yorumlanabilir ve Açıklanabilir Yapay Zeka ve Güncel Konular*, ed. Şeref Sağıroğlu - M. Umut Demirezen (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022), 176.

¹⁰⁷ Ayhan Koçoğlu, "Eğitsel Robotik Uygulamalarının Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması", 4. Uluslararası Uzaktan Öğrenme ve Yenilikçi Eğitim Teknolojileri Konferansı Bildiri Kitabı (Ankara: Buzem Yayınları, 2022), 164.

¹⁰⁸ Eda Demir Dülger - Ali İlker Gümüşeli, "Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Eğitimde Yapay Zekâ Kullanılmasına İlişkin Görüşleri", *ISPEC International Journal of Social Sciences & Humanities* 7/1 (2023), 148.

yükünü azaltma, öğrenci takibi, materyal geliştirme ve öğretmen-öğrenci etkileşiminde destek sunma imkânı tanıyabilir.¹⁰⁹ Benzer şekilde yönetim, değerlendirme, geribildirim ve intihal tespiti gibi görevlerde de kullanılabilen yapay zekâ, öğretmenin mevcut iş yükünü azaltma potansiyeline sahiptir.¹¹⁰ Bununla birlikte, öğretmen rolü, etkileşim, öğretim stratejisi gibi insana özgü unsurlar eğitimde önemini korumaktadır. Bu bakımdan yapay zekânın öğretmeni destekleyen bir araç olarak kullanılması önem arz etmektedir.¹¹¹

Yapılan bu teknik katkılara rağmen, otomasyon, belirli alanlarda veri toplama, işleme veya fiziksel süreçlerde önemli bir yer tutsa da yönetim ve eğitim, otomasyon potansiyeli en düşük iki sektör olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, öğretmen ve yöneticilerin yapay zekâ ya da teknolojinin mesleklerini tehdit etmediğini; aksine bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmelerini desteklemektedir.¹¹² Her ne kadar öğretmenden beklenen yetkinlikler değişse de onun model olma ve değer aktarma rolü, eğitim süreçleri sanallaşsa dahi değişmeyecek görülmektedir. Sonuç olarak, değer inşası ve aktarımı, bir insan olarak örnekliliğiyle birlikte öğretmenin önemini daha da artırmaktadır.¹¹³ Bu nedenle teknoloji, öğretmenliğin özünü değiştirmekten ziyade, öğretmenin insani ve etik rollerine odaklanmasını sağlayan bir katalizör olarak ele alınmalıdır.

Sonuç

Çalışmada, farklı alanlardan yararlanarak ideal bir DKAB öğretmeni profili ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde, ilk olarak DKAB öğretmenlerinin genel profili değerlendirilmiştir. Diğer branşlarda olduğu gibi, din dersi öğretmenlerinin de yüksek ya da geliştirilmesi gereken düzeyde farklı nitelikleri bulunmaktadır. Mesleğin kutsal kabul edilmesi, iş doyumu, örneklik, metaforik algı ve iletişim gibi hususlarda olumlu bir tablo söz konusu olsa da güncel meselelere yönelik alan bilgisi, öğrenci merkezlilik ile yöntem ve teknikler gibi konular sorun alanları olarak öne çıkmaktadır. Buradan hareketle, DKAB öğretmenin alan bilgisini güncellemesi, öğrenciyi eğitimin merkezine alması ve buna uygun yöntem ile teknikleri kullanması gerekliliği vurgulanabilir.

Literatürde yer alan saptamalar, öğretmenlerin iş doyumunun yüksek olmasına karşın okuma alışkanlıklarının düşük olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin teknolojik materyaller yerine geleneksel anlatım yöntemlerini tercih ettikleri görülmektedir. Tüm bu bulgular; DKAB öğretmenlerinin kuramsal

¹⁰⁹ Aşık vd., “Yapay Zekânın Eğitime Etkileri”, 2105.

¹¹⁰ Burcu Alan - Fikriye Kırbag Zengin, *İnsan Zekasından Yapay Zekaya* (Ankara: İksad Yayınevi, 2023), 28.

¹¹¹ Aşık vd., “Yapay Zekânın Eğitime Etkileri”, 2105-2106.

¹¹² Bekir Fazlı, “Gelişen Teknolojinin Öğretmen Roller ve Öğrenci Merkezli Öğretime Etkisine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Durum Çalışması”, *Journal of Sustainable Educational Studies* 02 (2023), 20.

¹¹³ Zeynep Kaya, “Metaverse Çağında Öğretmenlik Mesleğinin Geleceğini Düşünmek”, *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (2023), 313.

farkındalıklarının yüksek olduğunu, ancak bu durumun pedagojik uygulama becerilerine tam olarak yansımadığını kanıtlar niteliktedir. Pedagojik alandaki bu uygulama ihtiyacı, günümüz dünyasının getirdiği yeni gerekliliklerle daha da karmaşık bir hal almaktadır. Nitekim, çokkültürlülük bağlamında farklılıklara hoşgörüyle yaklaşılması gerekirken; bilgi kirliliği karşısında ise eleştirel bir tutumun benimsenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan DKAB dersi, sadece teknik bir beceri değil, aynı zamanda uygulamalı bir süreçtir; dolayısıyla bu süreçte öğretmenin dinî ve ahlaki örnekliği en belirgin özellik olarak öne çıkmaktadır. Veli ve öğrenci beklentileri de dikkate alındığında bu "örneklik", mesleğin gerektirdiği etik bir yükümlülük olarak DKAB öğretmenini diğer branşlardan ayıran temel bir nitelik şeklinde değerlendirilebilir.

Öğretmen yeterliklerinin mesleki becerilerle sınırlı olmadığı; bilişsel, duyuşsal, etik ve teknolojik unsurları da kapsadığı belirtilmelidir. Öğretmen yeterliklerinden; 21. yüzyıl becerileri, hayat boyu öğrenme ve teknolojik yeterliklerin öne çıktığı görülmektedir. 21. yüzyıl becerileri ve hayat boyu öğrenme, şemsiye birer kavram olduğu için içeriklerinde birçok alt beceriyi barındırmaktadır. 21. yüzyıl becerilerinin yaygın kullanımı dikkate alındığında, tanımlamalardan kaynaklı olarak birçok özelliğin art arda sıralandığı anlaşılmaktadır. Teknolojik beceriler, 21. yüzyıl becerileri ve hayat boyu öğrenme kavramlarının içinde yer almasına rağmen, teknolojinin hâkim bir öge olarak öğretmen yeterliklerinde ayrıca ele alınması dikkat çekicidir. Bu üç kavram çerçevesinde DKAB öğretmenin; hayat boyu öğrenen, gelişmelere uyum sağlayan ve teknolojiyi etkin biçimde kullanan bir birey olması beklenmektedir. Bu bağlamda elde edilen teknolojiye dair olumlu tutum ve orta düzeydeki beceri bulguları, öğretmenlerin bu alandaki potansiyelini göstermektedir. Ancak uygulamada ileri teknolojileri kullanma konusundaki boşluğun, sürekli mesleki gelişimle kapatılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin mesleki gelişimleri açısından yaklaşıldığında, içsel faktörlerin; eğitim ve donanım gibi dışsal faktörlere göre daha baskın olduğu ifade edilebilir. Bu bakımdan, öğretmenin kişisel motivasyonu mesleki gelişim açısından belirleyici bir unsur durumundadır. Dışsal faktörlerde çok çeşitli alternatifler yer almasına karşın, iletişim ve hizmet içi eğitimin öne çıktığı görülmektedir. Meslektaş, yönetici, veli ve öğrencilerle sürdürülen iletişimin niteliği, öğretmenin mesleğini icra etmesinde önemli bir faktör olarak belirleyici durumdadır. Hizmet içi eğitimler ise ihtiyaç hissedilen ve motivasyon sağlayan yönüyle önem taşımaktadır. Bu tür eğitimlere katılımın gerekliliği vurgulanmaktadır. Diğer yandan, öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinde en etkili hususun; ilgisiz, amaçsız ve disiplinsiz öğrenciler olduğu belirtilmektedir. Sorunlara çözüm bulma ve iyileştirme çabalarına rağmen olumsuzluklarla karşılaşma olasılığı devam etmektedir. Bu nedenle, ideal bir DKAB öğretmenin yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olması gerektiği sonucuna varılabilir. Öğretmenlerin yüksek gereklilik algısına rağmen hizmet içi eğitimlerdeki organizasyonel eksikliklerin sorun yaratması, bu içsel motivasyonun dışsal faktörlerce yeterince desteklenmediğini kanıtlamaktadır. Bu durum, tükenmişlik ve düşük psikolojik dayanıklılık riskini artırmaktadır.

Mesleğin seçiminde farklı sebepler söz konusu olsa da yüklenen anlam ve bir meslek sahibi olma yönüyle ekonomik saikler baskın görünmektedir. Kutsiyetinin yanında, zorlukların üstesinden gelme, yararlılık ve rehberlik gibi insana yardıma yönelik unsurların varlığı mesleğin manevi boyutuna işaret etmektedir. Tekrar aynı mesleğin seçilmek istenmesi; memnuniyet, aidiyet ve psikolojik dayanıklılık gibi birçok olumlu kavrama kaynaklık etmektedir. Bu doğrultuda, DKAB öğretmeninin diğerkâmlık, fedakârlık ve insan sevgisi gibi değerlere sahip olması beklenmektedir.

Yapılan araştırmalarda metaforik algıda, olumsuzluklara karşın olumlu özelliklerin hâlen baskın olduğu gözlemlenmektedir. İdeal bir DKAB öğretmeninin öğrencisinde iz bırakması ve olumlu biçimde hatırlanması, önem arz eden bir nitelik olarak öne çıkmaktadır. Diğer yandan, öğretmenliğin eski saygınlığını yitirmesinde birçok faktör rol oynamaktadır. Kitlel olarak böyle bir durumun varlığına karşın, en azından DKAB öğretmeninin kişisel çabasıyla özellikle mesleki gelişimine önem vermesi gerekmektedir. Tüm bu veriler, ekonomik saiklerle mesleğe başlansa bile, insana hizmet etme ve manevi tatmin gibi unsurların mesleki aidiyeti ve doyumu güçlendiren asıl faktörler olduğunu göstermektedir. Bu, DKAB öğretmenliği mesleğinde değer aktarımının önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Bugünün hâkim değerleri dikkate alındığında, öğretmenin bugüne yönelik söyleyecekleri olacaktır. Bu anlamda, “duyarlılık” nitelikli bir DKAB öğretmenin önemli bir özelliği olarak öne çıkmaktadır. Tüketimin esaretine kapılmadan, sosyal ilişkilerin teşviğiyle yalnızlaşmaya karşı durabilmek önemli bir adım olacaktır. Tabiatı kopuş ve kent hayatının zorluklarına dair en azından farkındalık düzeyinde katkılar sunması beklenmektedir. Teknoloji bağımlılığı günümüzde ve gelecekte önemli bir sorun olarak görülmektedir; bu nedenle teknolojiyi bilinçli kullanabilmek, onun esiri olmamak öğretmen için öne çıkan bir niteliktir. Özgürlüğün ve hakların sürekli öne çıkarıldığı bu vasatta, sorumlulukların hatırlatılması gerekmektedir. Gündemde yer alan çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi konulara karşı duyarlılık göstermek artık kaçınılmazdır; geleceğin ise karamsarlığa kapılmadan, umutla şekillendirilmesi gerekmektedir. DKAB öğretmeni bu süreçte, yalnızca bilgi aktaran değil; aynı zamanda değerleri yaşatan, ahlaki yönelimi destekleyen ve öğrencilerle anlam temelli bir ilişki kuran bir rehber konumundadır. Bu nedenle öğretmen, teknolojik gelişmelerin belirlediği eğitim ortamlarında dahi insani duyarlılığı koruyan ve bu duyarlılığı öğrenciye aktaran bir denge unsuru olarak görülmelidir.

Gelecekle ilgili tahminler, toplumun ve eğitimin teknolojiyle değişeceğini; teknolojinin ise yapay zekâ etrafında şekilleneceğini göstermektedir. Gelecekte teknolojinin hâkimiyeti, hayatın her alanını derinden etkileyecektir. Yapay zekâyâ yüklenen olumlu ya da olumsuz beklentiler dikkate alındığında, gelecek; sürekli denetlenen bir yapının içinde yer almak ve algoritmaların etkileriyle yaşamak gibi sonuçlarıyla birçok farklılığa açık görünmektedir. Yapay zekânın insanın yerini tutabileceği, robot-insanların mümkün kılınması gibi ileri iddialar ise konunun daha farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Yapay zekânın, iddia edildiği gibi insanın yerini tutabilecek niteliklere sahip olmasa bile, birçok yeniliğe kapı aralayacağı

muhtemeldir. Bu bakımdan, insan kalabilmek ve insani özellikleri koruyabilmek, DKAB öğretmenleri açısından da muhtemelen geleceğin en önemli yeterliklerinden biri olacaktır.

Gelecek öngörülleri, yapay zekâ ve dijital teknolojilerin eğitimi dönüştüreceğini, ancak öğretmenin rehberlik, empati ve değer aktarımı rollerinin vazgeçilmez olacağını göstermektedir. Bu teknolojilerin eğitim alanında kullanımı, eğitimin birçok bileşenini dönüştürecektir. Yapay zekânın özellikle öğretmen asistanı olması senaryosundan hareket edildiğinde, eğitimin niteliğinin artmasında önemli bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Akademik başarı, bireyselleştirilmiş eğitim ve kişiye özel program gibi imkânlarıyla eğitim hayatında önemli kolaylıklar sağlayabilecektir. DKAB öğretmenin bu teknolojiye uyum sağlayabilmesi, onu etkin biçimde kullanabilmesi ve teknoloji bağımlısı olmaması, önemli bir nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Nihayetinde ideal bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, alan bilgisini sürekli güncelleyen, hayat boyu öğrenmeyi benimseyen ve eleştirel bir bakış açısına sahip olmalıdır. Güçlü iletişimi, yüksek motivasyonu ve psikolojik dayanıklılığıyla örnek bir profil çizer; öğrencilerinde kalıcı iz bırakan dinî, ahlaki ve insani değerleri aktarırken, teknoloji çağının tuzaklarına kapılmadan gerçek anlamda “insan” olabilmeyi başarır. Böyle bir öğretmen, sadece bilgi aktaran değil; rehber, rol model ve değer taşıyıcısı olarak eğitim ortamını şekillendirir ve geleceğe yön verir.

İdeal Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni profilini geliştirmeye yönelik en önemli hususlardan biri de teorik farkındalık ile pratik uygulama arasındaki boşluğun kapatılması ve insani değerlerin teknoloji çağında korunması üzerine yoğunlaşmaktadır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemek amacıyla, yöntem, teknik ve güncel alan bilgisi üzerine odaklanan, uygulamaya dönük hizmet içi eğitimler zorunlu hale getirilmelidir. Bu eğitimlerin yalnızca içerik değil, aynı zamanda öğretmenlerin içsel motivasyonunu destekleyecek şekilde organizasyonel kalitesinin artırılması ve böylece mesleki tükenmişliğin önüne geçilmesi kritik öneme sahiptir. Geleceğin belirsizliği ve yapay zekânın eğitim ortamlarına entegrasyonu karşısında, DKAB öğretmenin teknoloji bağımlısı olmaktan kaçınarak, dijital araçları yalnızca bir asistan olarak kullanması ve odağını rehberlik, empati, etik ve değer aktarımı gibi vazgeçilmez insani rollerine yöneltmesi gerekmektedir.

Kaynakça | References

- Acar, Ali Kemal. "Din Eğitimi Zamanın Ruhunda Etkin Kılmak". *Lisansüstü Öğretmen Çalışmaları Kongresi Tam Metin Kitabı*. ed. Adil Çoruk. 281-296. Çanakkale: y.y., 2024.
- Adaş, Emin Baki - Erbay, Borabay. "Yapay Zekâ Sosyolojisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 21/1 (2022), 326-337. <https://doi.org/10.21547/jss.991383>
- Adler, Alfred. *İnsanı Tanıma Sanatı*. çev. Kamuran Şipal. Ankara: Say Yayınları, 2019.
- Akarca, Alparslan. "Dijital Gözetim Toplumu". *Ufuk Üniversitesi II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Yapay Zekâ ve Sosyal Bilimler Tam Metinler Kitabı*. ed. Fulya Korkmaz - Hasan Ali Güçlü. Ankara: Ufuk Üniversitesi Yayınları, 2023, 35-49.
- Akgül, Şengül - Altaş, Nurullah. "Din Dersi Öğretmenlerinin Eğitime İnanma Düzeyleri ile İş Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (2023), 652-674. <https://doi.org/10.14395/hid.1342857>
- Akın, Mehmet - Berk, Gülhan - Akyüz, Uğur - Oğuz, Ali. "Hayat Boyu Öğrenmeye Yönelik Öğretmen Görüşleri". *International Academic Social Resources Journal* 8/53 (2023), 3709-3717. <https://doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.72194>
- Aktaş, Hamza. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Empati Düzeyleri ile Öğretmen Özyeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişki". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 109 (2020), 47-64. <https://doi.org/10.29228/ASOS.44501>
- Alan, Burcu - Zengin, Fikriye Kırbağ. *İnsan Zekasından Yapay Zekaya*. Ankara: İksad Yayınevi, 2023.
- Aşık, Feyzi vd. "Yapay Zekânın Eğitime Etkileri". *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10/98 (2023), 2100-2107. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8307107>
- Ateş, Öznur Tulunay. "Öğrencilerin Öğretmen ve Okul Metaforları". *International Journal of Contemporary Educational Studies* 2/1 (2016), 78-93.
- Atıktürk, Ayşenur. *Yeni Nesil İnsan ve Teknoloji İlişkisi Bağlamında Nesnelerin İnterneti ve Yapay Zekâ*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Atmaca, Taner. "Öğretmenlerin Toplumsal Saygınlık ve İmajlarına Olumsuz Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi". *Yaşadıkça Eğitim* 34/1 (2020), 152-167. <https://doi.org/10.33308/26674874.2020341165>
- Balcı, Şükrü - Bal, Enes. "Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (FoMO) ile Akıllı Telefon Bağımlılığı İlişkisinde Kullanım Süresinin Aracılık Rolü". *Medeniyet ve Toplum Dergisi* 6/2 (2022), 103-120.
- Bilgici, Ceren. "Yapay Zekâ ve Algoritmik Kültür Bağlamında Sosyal Medya Deneyiminin Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme". *Yeni Medya Elektronik Dergi* 7/3 (2023), 216-237.

- https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2023/ejnm_v7i3003
- Birinci, Ali. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Ahlaki Uzaklaşma Algılarının İncelenmesi", *Çukurova Araştırmaları* (2024), 10/2, 31-42.
- Birinci, Ali. "İlahiyat Öğrencilerinin Ahlaki Kimlikleri ile Ahlaki Bütünlükleri Arasındaki İlişki". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2025), 14/27, 166-196.
- Bolat, Emine Yılmaz - Atasoğlu, Fatma. "Okul Yöneticileri ve Öğretmen Yeterliliklerinin İncelenmesi". *Asya Studies Akademik Sosyal Araştırmalar* 6/19 (2022), 1-10. <https://doi.org/10.31455/asya.1029640>
- Bozbayındır, Fatih. "Öğretmenlik Mesleğinin Statüsünü Etkileyen Unsurların Öğretmen Görüşleri Temelinde İncelenmesi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/72 (2019), 2076-2104. <https://doi.org/10.17755/esosder.583274>
- Bulut, Muharrem vd. "Eğitim Öğretim ve Kültür Kavramları Işığında Etkili Öğretmen Davranışları". *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10/96 (2023), 1372-1385. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8112146>
- Ceylan, Tuncay - Şimşek, Eyüp. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Materyali Kullanım Süreçlerinde Karşılaştıkları Sorunlar". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2023), 255-287. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1274801>
- Cizreli, Semra vd. "Öğretmenlerin Etkili Öğretmen Davranışlarına Ne Ölçüde Sahip Olduklarına İlişkin Algıları". *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10/93 (2023), 694-708. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3577>
- Çalışkan, Mahmut - Çoklar, Ahmet Naci. "Öğretmen Adaylarının Teknostres Düzeylerinin Belirlenmesi". *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/3 (2022), 341-354. <https://doi.org/10.34056/aujef.1106453>
- Çapcıoğlu, İhsan. "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile". *Turkish Studies* 13/2 (2018), 19-34. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13343>
- Çetin, Münevver - Aktaş, Abdussamet. "Yapay Zeka ve Eğitimde Gelecek Senaryoları". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 18 (2021), 4225-4268. <https://doi.org/10.26466/opus.911444>
- Çınar, Fatih. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri". *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi* 3/5 (2012), 13-36.
- Çimen, Rahim. *Din Öğretiminde İletişim Temelli Algılanan Öğretmen Nitelikleri ve İ.H.L. Öğrencilerinin Okul Aidiyetine Etkisi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Çolak, Ali - Öztürk, Talip. "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi* 6/2 (2022), 310-337. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1208473>
- Çoşkun, Fatma. "Öğretmenlik Mesleği ve 21. Yüzyıl Becerileri". *Alanyazın Eğitim*

- Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi* 3/1 (2022), 31-38.
- Dam, Hasan. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8/1 (2021), 117-132. <https://doi.org/10.21666/muefd.771362>
- Demirbaş, Banu. "Öğretmen Adaylarının Atama Öncesi Karşılaştıkları Güçlükler: Fenomenolojik Bir Çalışma". *Trakya Eğitim Dergisi* 12/1 (2022), 308-324. <https://doi.org/10.24315/tred.900184>
- Demirtaş, Zeynep vd. "Din Öğretimi Öğretmen Adaylarının Bilişsel Esneklik Düzeyleri ile Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi". *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (2023), 723-744. <https://doi.org/10.14395/hid.1334350>
- Dilekçi, Atilla vd. "Türkçe Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile İlgili Uygulamaları ve Yeterlilikleri". *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/36 (2022), 1207-1231. <https://doi.org/10.35675/befdergi.1098590>
- Doğan, Nilgün - Tarhan, Betül. "Ortaokul Düzeyindeki Çocuk Kitaplarında Okul, Müdür ve Öğretmen Metaforları". *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 13/48 (2022), 769-796. <https://doi.org/10.35826/ijoess.3038>
- Duran, Aysemin. "Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforların İncelenmesi". *E-Uluslararası Pedagogji Dergisi* 2/1 (2022), 1-16. <https://orcid.org/0000-0003-4873-1120>
- Dülger, Eda Demir - Gümüşeli, Ali İlker. "Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Eğitimde Yapay Zekâ Kullanılmasına İlişkin Görüşleri". *ISPEC International Journal of Social Sciences & Humanities* 7/1 (2023), 133-153. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7766578>
- Ecer, Münir - Candan, Abdurrahman. "DKAB Derslerinde Güncel Dinî Meselelerin Yeri: Öğretmen Görüşlerine Göre Bir Değerlendirme". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2023), 125-149. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1349790>
- Eğmir, Eray - Erdem, Cahit. "Öğretmen Adaylarının Meslek Öncesi Öğretmen Kimliklerinin Yordayıcısı Olarak 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri". *Trakya Eğitim Dergisi* 11/2 (2021), 953-968. <https://doi.org/10.24315/tred.755615>
- Erbaş, Ahmet Akif. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinden Beklenen Yeterlilikler Üzerine Yeni Öğretmen Yetiştirme Modeli Bağlamında Bir Araştırma*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Ersöz, Betül - Bülbül, Halil İbrahim. "Eğitimde Yapay Zekâ, Sanal Gerçeklik ve Sanal Evren (Metaverse)". *Yorumlanabilir ve Açıklanabilir Yapay Zeka ve Güncel Konular*. ed. Şeref Sağıroğlu - M. Umut Demirezen. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022, 149-184.
- Erten, Pınar. "Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri". *Milli Eğitim Dergisi* 49/227

- (2019), 33-64.
- Fazlı, Bekir. "Gelişen Teknolojinin Öğretmen Roller ve Öğrenci Merkezli Öğretime Etkisine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Durum Çalışması". *Journal of Sustainable Educational Studies* Ö2 (2023), 10-24.
- Göküş, Şeref. "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülük Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/44 (2020), 96-126.
- Gül, Ramazan vd. "Öğretmenlik Meslek İmajının Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 10 (2023), 104-113. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10055854>
- Gün, Ayşegül. "İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/24 (2020), 129-158. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.688362>
- İlter, İlhan. "Öğretmen Adaylarının "İyi Öğretmen" Hakkındaki İnançları". *Başkent University Journal of Education* 9/1 (2022), 1-13.
- İncik, Eda Yalçın. "Öğretmenlerin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ve 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/2 (2020), 1099-1112. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2020..-638602>
- İşli, Fatma. *Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri İle Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişki*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kandemir, Tansu Erdem - İhtiyaroğlu, Neslin. "Öğretmen Güçlendirme İle Psikolojik Sermaye ve Sosyal Sermaye Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 5/9, 637-666.
- Kapır, Bahadır. *Yapay Zekâ Eksenli Gelişen Algoritmik Toplum ve Medya*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Karahüseyin, Tahacan - Mutlu, Hasan Hüseyin. "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Anahtar Yetkinlikler Algısı". *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 13 (2023), 205-232. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1330485>
- Karakuyu, Akın. "Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Yeterlilikleri ve Belirleyicileri". *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi* 14/5 (2023), 41-56. <http://doi.org/10.19160/e-ijer.1325624>
- Kaya, Neslihan. *Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bağcılar İlçesi Örneği*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Kaya, Umut. "Din Öğretmeni Adaylarının Öğretmenlik Mesleği Öz Yeterlik Algıları: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Van İlahiyat Dergisi* 7/10 (2019), 65-112. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3250322>
- Kaya, Zeynep. "Metaverse Çağında Öğretmenlik Mesleğinin Geleceğini Düşünmek". *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (2023), 295-321.

- <https://doi.org/10.56720/mevzu.1229096>
- Kayan, Mehmet Fatih. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumları". *Genç Müttefekkirler Dergisi* 4/2 (2023), 347-360.
- Kayan, Mehmet Fatih. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleklerini Etkili Olarak Yürütebilmelerinin Önündeki Engellere İlişkin Görüşleri". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/7 (2020), 118-127.
- Kazak, Ender - Gündoğdu, Güvenç. "Öğretmen Tükenmişliğinin Nedenlerine ve Sonuçlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 24/1 (2023), 175-207. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1161056>
- Kılıç, Mehmet Yaşar. "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Seçme Nedenleri, Beklentileri ve Öğretmenlik Programının Niteliğinin Artırılmasına Yönelik Görüşleri". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 56 (2022), 35-65. <https://doi.org/10.9779/pauefd.1031456>
- Kılıç, Samet - Tunç, Binali. "Neoliberal Politikaların Öğretmenliğe Yansımaları: Okul Yöneticisi ve Öğretmen Görüşlerine Dayalı Bir Değerlendirme". *Trakya Eğitim Dergisi* 12/3 (2022), 1781-1798. <https://doi.org/10.24315/tred.1108363>
- Kıral, Erkan. "Öğretmen Adaylarının Algılarına Göre Öğretmen Metaforları". *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 6/1 (2015), 57-65.
- Koç, Ahmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 107-149.
- Koçoğlu, Ayhan. "Eğitsel Robotik Uygulamalarının Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması". 4. Uluslararası Uzaktan Öğrenme ve Yenilikçi Eğitim Teknolojileri Konferansı Bildiri Kitabı. Ankara: Buzem Yayınları, 2022, 156-168.
- Meriç, Erdal - Erdem, Mustafa. "Öğretmenlerde Sabır ve Tükenmişliği Etkileyen Faktörlere Yönelik Nitel Bir Çözümleme". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 21/3 (2023), 1605-1637. <https://doi.org/10.37217/tebd.1208694>
- Merter, Mustafa. "Cep Telefonu Bağımlılığı ve Nefs Psikolojisi". *Maneviyat Psikolojisi IV. Gençliğin Durumu ve Gelecek*. ed. Mustafa Atak. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2020, 16-32.
- Mete, Yar Ali. "Zihnimizde Var Olan Öğretmen İmgesi: Bir Görsel Analiz". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/1 (2022), 435-452. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.916743>
- Okçu, Davut. "İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Metaforik Algılarındaki Değişimin İncelenmesi (Batman Örneği)". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 50 (2020), 343-372.
- OYGM, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri". Erişim 10 Mayıs 2025.

- https://oygm.meb.gov.tr/dosyalar/StPrg/Ogretmenlik_Meslegi_Genel_Yet_erlikleri.pdf
- Özdemir, Serdar vd. “Öğretmenlerin Yeterliliklerini Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi”. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 9/75 (2023), 4693-4709. <https://doi.org/10.29228/smryj.72446>
- Özdemir, Zafer vd. “Öğretmenlerin Mesleki Yeterliliklerini Etkileyen Unsurların Belirlenmesi”. *Ulusal Eğitim Dergisi* 3/10 (2023), 1722-1739. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10085284>
- Pişkin, Zeynep - Parlar, Hanifi. “Toplumsal Statü ve Algı Açısından Öğretmenlik Mesleğinin İncelenmesi”. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi* 4/1 (2021), 1-28.
- Salihoğlu, Muhammed - Yayla, Ahmet. “Hizmet İçi Eğitimlerin Öğretmen Niteliğine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/1 (2023), 134-153. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1118567>
- Saygılı, Ali. *Gençlerin Tüketim Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Sakarya Üniversitesi ve Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi Örneği*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Sevinç, İrfan. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin İş Tatmini Düzeyleri”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2022), 87-108. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2022.8.1.06>
- Soruklu, Esra - Şentürk, Şener. “Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri ile Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi”. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 10/35 (2023), 167-192. <https://doi.org/10.29228/INESJOURNAL.66178>
- Sunal, Seçkin. “Yapay Zekâ, Büyük Veri ve Otomasyon: Mevcut Durum, Beklentiler ve Olanaklar”. *Madde, Diyalektik ve Toplum* 5/2 (2022), 147-155.
- Şahin, Abdullah. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin ve E-Öğrenmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10/4 (2021), 3496-3525. <https://doi.org/10.15869/itobiad.937532>
- Şahin, Ayfer vd. “Z Kuşağının Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Yeterlilikler: Bir Durum Çalışması”. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/36 (2022), 1155-1173. <https://doi.org/10.35675/befdergi.1053658>
- Tabara, Eyüp. “Ortaöğretim Kademesindeki Öğrencilerin Din Dersi Öğretmenlerine Yönelttikleri İnançla İlgili Sorular ve Verilen Cevapların Değerlendirilmesi”. *Genç Mütefakkirler Dergisi* 3/2 (2022), 386-410.
- Taşkın, Osman. “Gençlere Göre İdeal Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/4 (2018), 2551-2568.

- <https://doi.org/10.15869/itobiad.449183>
- Turan, Emine Zehra. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Yeterlikleri: Veli Beklentileri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2017), 185-204.
- Uslu, Emine Merve vd. "Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlıkları ile Yaşam Boyu Öğrenme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25/1 (2023), 283-302. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.1183684>
- Uyar, Ahmet - Çiçek, Barış. "Farklı Branşlardaki Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Becerileri". *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (2021), 1-11. <https://doi.org/10.21733/ibad.822410>
- Ünsal, Serkan vd. "2005 Yılı Öncesi ve Sonrası Öğretmen Öğrenci ve Veli Profillerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi". *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 5/1 (2022), 51-70. <http://doi.org/10.33400/kuje.1035236>
- Yaşaroğlu, Cihat. "Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi ile Öğretmenlik Mesleği Tutumları Arasındaki İlişki". *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 5/9, 587-602.
- Yavuz, Emre - Korkmaz, Mehmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Web 2.0 Araçlarından Yararlanma Durumları". *Erciyes Akademi* 37/2 (2023), 703-730. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1286096>
- Yazıcı, Süheyla Demirel - Cemaloğlu, Necati. "Türkiye'nin Öğretmen Profiline OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/3 (2022), 15-40. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1068214>
- Yeşilkaya, Nazan. "Yapay Zekâya Dair Etik Sorunlar". *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2022), 948-963. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1189864>
- Yıldız, Mehmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/50 (2021), 209-237. <http://doi.org/10.29228/SOBIDER.48898>
- Yılmaz, Nurhayat - Çakır, Recep. "Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlıkları ile Mobil Öğrenmeye Yönelik Tutumları". *Turkish Journal of Educational Studies* 9/2 (2022), 291-325.
- Yurt, Emine Can - Kesici, Ayşe Elitok. "Türkiye'deki Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Programları ile İlgili Görüşleri: Bir Meta Sentez Çalışması". *Eğitimde Araştırma ve Değerlendirmeler*. ed. Onur Zahal - Kübra Dilek Tankız. Ankara: Gece Kitablığı, 2022, 143-166.